

latot tanulta meg. Mintha a „nyugatos” líra esztéta élményét és eszményét az avantgárd verbális gazdagságával, szemiotikai forradalmával, nyelvertermő készségével egészítette volna ki. Költészete, amely különben elfér egy nem túlságosan terjedelmes kötetben, mindig gazdag és változatos: tökéletes szonettet éppúgy tudott írni, mint formabontó-formatermő szürrealista poémát. Egyik versében a fogalmak s a jelzők súlyát latolgatta, a másokban az automatikus írásmód robbanékonyságával tett kísérletet.

A huszonhat évesen megélt sorsfordulat, a minden tekintetben új kulturális és emberi környezet nem alakította át gyökeresen költészetét. Az óbudai és a tihanyi, majd a New York-i és a kaliforniai költemények tulajdonképpen ugyanazt a „lelki tájat” festették. Alighanem ez az avantgárd öröksége: az avantgárd költője ugyanis akármilyen tájat ábrázolt verseiben, mindig a saját belső világáról adott látomásos képet. Baránszky László számára is ez a belső „lelki táj” volt az érdekes: egymásra montírozódtak nála a budai és a New York-i megfigyelések, a Balaton és a Csendes-óceán látványa, az ifjúság emlékei és későbbi olvasmányélményei, minthogy mindig ébren tartotta emlékeit és mindig olvasott: modern költőket, filozófusokat, művészettörténeti és természettudományos műveket.

Emlékei régi budai cukrászdzákat, krisztinavárosi szerelmeket, tihanyi nyárestéket idéztek fel, midőn a köznapok fölé még az ifjúság büszke égboltja borult. Baránszky László otthonra talált New Yorkban: kevés magyar ismerte és élte a hozzá hasonló bensőséges otthonosságot, amely szülőföldjéhez, szülőhazájához fűzte. Ezt az otthonosságot először emlékeiben és álmaiban, majd mind gyakoribb hazalátogatásai során találta meg, hogy azután véglegesen is hazataláljon egy dunakeszi házban és most a hazai földben.

Baránszky Lászlónak sohasem volt identitás-zavara. Először magyar költő és tudós volt, aztán kényyszerű száműzött, majd öntudatos New York-i polgár, egyszersmind a magyar irodalom amerikai szigetlelkője, aki két kultúrában is illetékességet és otthonosságot

szerezett. Bizonyára nem véletlenül írt ilyen címeket verseskönyveire: *Két világ között*, *Zarándoklat*, *Menetközben*. Valójában Budán, Tihanyban és New Yorkban a teremtett világ eredendő szépségét és titokzatos rendjét ismerte fel: ennek a szépségnek és rendnek lett a hírnöke. Valóban „angyali költő”, aki most már bizonyára ismeri a szépségnek és a rendnek a végső értelmét — azt, amit verseiben mindig keresett és ostromolt.

Mi, akik ravatala körül állunk, ebben a reményben adjuk át testét a hazai földnek, amelyet egykor el kellett hagynia, és ahová végül visszatért.

(*Elhangzott a temetésen 1999. szept. 30-án*)

POMOGÁTS BÉLA

BÉKÉS GELLÉRT: EGYHÁZ A LÉLEK ERŐTERÉBEN

A tudós vizsgálódás és a szenvedély kiegyensúlyozott dokumentuma: ez Békés Gellért asztalunkon fekvő tanulmánykötete, mely a szerző 1975 és 1998 közötti időszakból származó, egyházzal kapcsolatos válogatott írását tartalmazza.

Szenvedélyének elsődleges iránya az egyház megújulása (*Megújulás és kiengesztelődés*). Ezen belül legforróbb témáit, problémáit a tanulmányok csoportosítása jelzi: szükségünk van-e egyházra (*Bevezetés*); az egyház, mint a krisztusi üdvösség misztériuma; az egyház isteni és emberi arculatának reálisan szétválaszthatatlan mivolta; az egyház mint egyetlen járható út Krisztus követésében; az ökumené kérdése; a szekularizmus, szekularizáció és pluralizmus problémáival szembesülő egyház.

Békés Gellért önálló, sajátos látással (látomással?) bír az egyház mai feladatairól, kívánatos megjelenéséről is, s ezt a látást írásiban egy rejtett, de annál szenvedélyesebb vágyakozás érzelmi hullámai kísérik az egyház folyamatos megújulásával kapcsolatban. *Ecclesia semper reformanda* (az egyháznak folyamatosan meg kell újulnia): ez a kötet alapvető üzenete az olvasó számára. Gondolatmenetének alappillérei főként a Biblián és a II. Vatikáni zsinat tanításán

nyugszanak. (Ez utóbbira való kiegyensúlyozott hivatkozásai azonban alig rejtik el megmegújuló nyugtalanságát a magyar egyház helyzetére vonatkozóan.)

Békés Gellért hangvétele ezekben a tanulmányokban ritkán kritikus, ritkán lelkipásztorian buzdító, de nem nehéz rekonstruálni az ilyen jellegű szándékait sem. Épp ezért szövegei egy pillanatra sem tűnnek száraz, elméleti fejtegetéseknek; néhol minden mondata alatt robbanóanyag rejlik. Amilyen békét hordozott magában és terjesztett maga körül, annyira szenvedélyesen küzdött, birkózott eszméi győzelméért, biztos volt ebben a győzelemben.

Ezt a kötetét feltehetően az egyházért élő és aggódó értelmiségiek kezébe szánta, bár nem szakteológiai forrásanyagként, hanem gondolkodásra, továbbgondolásra indító buzdításként, melyet most, Isten akaratából, búcsúleveleként tarthatunk kezünkben.

Békés Gellért, a nyolcvan évén túllevő, utolsó pillanatáig is tevékeny és termékeny szerzetes-író, szerény dicsekvéssel állíthatta: a bencések állva halnak meg. Nyugodjék, Gazdájától elszakíthatatlan örömeiben! (*Bencés Kiadó*, 1999)

ASZALÓS JÁNOS

MARTYN FERENC: LEVELEK TAKÁTS GYULÁNAK

Két kiemelkedő személyiség levelezése mindig általános tanulságok leszűrésére is alkalmas, jóllehet elsősorban kettejük számára fontosak a leírtak. Az igazi, mélyről fakadó, leplezetlen emberi kapcsolatok azonban bizonyos viselkedésformáknak is mintái, nem szólva a nyílt és utalásszerű célzásokról, amelyek a kor történelmének megértésében segíthetnek. Martyn Ferenc és Takáts Gyula levélváltása a második világháború idején kezdődött és 1980-ban végződött, amikor a művész életére pontot tett a halál. Martyn 1940-ben tért haza Párizsból, s rögtön bekapcsolódott Pécs élénk és igen színvonalas művészeti életébe, amelynek egyik mozgatója Várkonyi Nándor volt. Takáts Gyula akkor is Kaposvárott élt, de az egyetemes dunántúli művészeti

és irodalmi élet megteremtésén fáradozott. Hogyne talált volna egymásra a két hasonlóan gondolkodó, azonos célok eléréseért fáradozó művészember! Ki csodálkozhat azon, hogy leveleik hangja mind bensőségebb, s hogy mindketten vállvetve igyekeztek megvalósítani Csokonai álmát, „midőn nekünk a vidékünk új Helikon lesz”? Még az is izgalmas, mikor nem írtak egymásnak. 1953 júniusa és 1966 januárja között például egyetlen levelük sem született... Mint ahogy az sem érdektelen, hogy Takáts Gyula esszék és katalógus-bevezetők írására ösztönözte Martyn Ferencet, ő pedig Takáts Gyula rajzainak kiállítását szorgalmazta.

A levelezés egyik tanulsága, hogy őszinte megnyilatkozások huján nem születhetnek igazi barátságok. Ezért van hitele, ha Martyn Ferenc ezt írja le: „Nagy verseidet olvasom és gyakran, sokfelé: vigasztalás”. Ilyesmit egy művész tollából olvasni — nem akármilyen elismerés. Sokszor olvashatjuk, hogy ez vagy az a jelentős személyiség elismeréssel nyilatkozott a visszaemlékezést író művéről. Ám a szó elszáll, az írás megmarad, igazolva, hogy Takáts Gyulát nem csak az irodalomtörténet berkeiben tartják nagy és vigasztaló költőnek.

Természetesen legtöbbet kiállításokról, művészi tervekről olvashatunk. De egy-egy közlés a korszak „irányított” kulturális életének szövevényeibe is bevilágít. 1966-ban Martyn Ferenc azt írja: a Képzőművészek Szövetségének választmánya megszavazta Kassák tagságát. Két esztendei halogatás után! Másféle visszajelzéseken viszont némi nosztalgiával tűnődik el az olvasó. Martyn Ferenc 1969 decemberében köszönetet mond, mert a Takáts Gyula igazgatta Rippl-Rónai Múzeum 9980 forintért megvásárolta egyik festményét. Azok a régi szép idők... Akkoriban a közember is vásárolhatott műtárgyat, s a nagy művészek szeretetben, egymást elismerve és támogatva éltek, dolgoztak.

A levelezést Tüskés Tibor rendezte sajtó alá, s látta el kitűnően eligazító jegyzetekkel. (*Pannónia Könyvek*, 1999)

RÓNAY LÁSZLÓ